

מרכז המידע למודיעין ולטרור
על שם אלוף מאיר עמית
המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)

25 במאי 2011

הנסיגות החד-צדדיות שביצעה ישראל מלבנון ומרצועת עזה – הדומה והשונה

**(נוסח הרצאה שנשא ד"ר אל"מ (מיל') ראובן ארליך בכנס של המכון
למחקרי ביטחון לאומי (INSS), 28 ביוני 2010, במלאת עשר שנים
לנסיגת ישראל מלבנון)**

הערות מקדימות

1. **בעשור האחרון נסוגה ישראל שתי נסיגות חד-צדדיות**, מאיזור הביטחון בלבנון (24 במאי 2000) ומרצועת עזה (אוגוסט 2005). **לא הייתה זאת הפעם הראשונה**, שישראל נסוגה משטחים שכבשה באופן חד-צדדי, ללא הסכמים מדיניים, אולם שתי הנסיגות הללו היו **משמעותיות יותר, חשובות יותר וטראומטיות יותר** בחברה ובפוליטיקה הישראלית מקודמותיהן.

2. **התקופה שחלפה מאז הנסיגות הללו נותנת פרספקטיבה היסטורית כלשהי ומאפשרת עשיית מאזן ביניים, באשר לתוצאות הנסיגות ולתהליכים שהן חוללו** – החיוביים והשליליים. מימד הזמן באופן טבעי מאפשר לנו לראות דברים, שבלהט האירועים הדרמטיים קשה היה לראותם, להבינם ולעמוד על משמעותם. אין בדעתי להתייחס למדיניות הישראלית בלבנון בכללותה, שזה נושא ליום עיון נפרד.

3. **ההסתכלות שלי על לבנון ומדיניות ישראל בלבנון אינה אך ורק מנקודת מבט אקדמית טהורה של היסטוריון**, שאת עבודת הדוקטורט שלו עשה על יחסי התנועה הציונית ומדינת ישראל עם לבנון. בחלק מהאירועים בלבנון נטלתי חלק כאיש מקצוע המסייע למקבלי ההחלטות, **בין אם בעת שרותי באגף המודיעין של צה"ל ובין אם בעת עבודתי במשרד הביטחון כסגנו של אורי לובראני, מתאם פעולות ישראל בלבנון**. כיום נקודת התצפית שלי על לבנון ורצועת עזה הינה זו של **מנהל מרכז המידע למודיעין ולטרור על שם מאיר עמית במרכז למורשת המודיעין (המל"מ)**, העוקב אחר המתרחש בזירות השונות מהן מתבצעת פעילות טרור נגד ישראל, כולל הזירה הלבנונית.

הרקע הלבנוני והפלסטיני של הנסיגות החד-צדדיות

4. ב-24 במאי 2000 התבצעה נסיגת צה"ל מלבנון. באוגוסט 2005 בוצעה ההתנתקות מרצועת עזה. שתי הנסיגות מלבנון ומהרצועה היו חד-צדדיות. דהיינו – **הן בוצעו ללא הסכם עם הישות המדינתית (לבנון) או המדינתית למחצה (הרשות הפלסטינית).** בשתיהן נסוג צה"ל לגבול הבינלאומי ולא ל"קו בטחוני" זה או אחר. שתיהן לא הביאו לפתרון הבעיות שעימן נאלצת ישראל להתמודד בשתי זירות אלה.

5. בלבנון לא הייתה זאת הנסיגה החד-צדדית הראשונה וקדמו לה נסיגות חד-צדדיות, שבוצעו ללא הסכם או הסדר מדיני (אף כי היא הייתה החשובה והמשמעותית שביניהן). יזכרו בהקשר לכך נסיגה חד-צדדית של צה"ל לקו האולי במהלך שהיית צה"ל בלבנון לאחר מלחמת לבנון הראשונה, ונסיגה לקו הגבול והקמת איזור הביטחון (ינואר 1985).

6. במהלך ההתנתקות השלבית מלבנון לאחר מלחמת לבנון הראשונה 1982-2000 חוותה מדינת ישראל הסכם שלום שהתמוטט (הסכם ה-17 במאי 1983), שיחות צבאיות שלא הצליחו (שיחות נאקורה, נובמבר 1984 – ינואר 1985), ומו"מ ישראלי-לבנוני בוושנינגטון במסגרת תהליך מדריד שלא הוביל לשום תוצאה (1991-1993). בכל המקרים הייתה זאת סוריה, אשר לאחר מלחמת לבנון הראשונה הפכה לבעלת החסות על הממשל הלבנוני, שדאגה לכך שלבנון לא תגיע לשום הסכם נפרד עם ישראל, במנותק מהסכם ישראלי-סורי.

7. 18 השנים שבין כניסת צה"ל ללבנון ב-1982 ויציאתו הסופית ממנה ב-2000 לוו בלחימה של חזבאללה נגד ישראל (ובתקופה מסויימת, במלחמת לבנון הראשונה גם נגד ארה"ב והמערב). במהלך הלחימה פיתחה חזבאללה בסיוען של איראן וסוריה, טקטיקות גרילה וטרור, שזכו לחיקוי ע"י חמאס ושאר ארגוני הטרור הפלסטינים, ובמרכזם פיגועי התאבדות, פיגועי חטיפה והנחת מטענים רבי עוצמה נגד כוחות צה"ל.

8. להתנתקות מרצועת עזה קדמו שתי מערכות טרור ממושכות, שבהם הופעלו מחבלים מתאבדים, ובהם שיחקה חמאס תפקיד מרכזי. בשנות התשעים כוונה מערכת הטרור לטרפד את הסכמי אוסלו. במהלך האינתיפאדה השנייה בוצעו פיגועי התאבדות קטלניים, שהפכו לסמל האינתיפאדה, אולם מוקד הפעולות הללו דווקא מיהודה ושומרון ולא מהרצועה.

9. מהזויות הבטחונית עולה הבדל חשוב בין נסיגת צה"ל מלבנון לבין ההתנתקות: באיזור הביטחון, יצא צה"ל בעיצומה של לחימה קשה, ולאחר שספג שרשרת מכות קשות (למשל מותם של ארז גרשטיין ז"ל מפקד יק"ל ואסון המסוקים). ההודעה על ההתנתקות מהרצועה ע"י אריאל שרון (28 בדצמבר 2003) באה בעיצומה של האינתיפאדה (2003), כאשר ישראל הייתה שרוייה בלחימה קשה נגד הטרור הפלסטיני, אולם היא בוצעה דווקא לאחר דעיכת האינתיפאדה (לאחר מבצע "חומת מגן" והירידה בהיקף טרור המתאבדים, מותו של ערפאת ועלייתו של אבו מאזן).

ההיבט הפנים-ישראלי

10. הנסיגות החד-צדדיות מלבנון ומהרצועה, לטוב ולרע, היו בראש ובראשונה **פרי החלטה וביצוע נחושים של אדם אחד**, ראש הממשלה אהוד ברק במקרה של לבנון וראש הממשלה אריאל שרון במקרה של הרצועה. מעבר למרכזיותן של שתי דמויות אלו ביטאו הנסיבות הללו גם את **עייפות החברה והפוליטיקה הישראלית מהקזת הדם ב"ביצה הלבנונית"** ומהעיסוק הממושך במערכת הטרור הפלסטינית. שתי הנסיגות בוצעו על בסיס הערכה של מקבלי ההחלטות דאז כי יתרונות הנסיגה, או ההתנתקות, גדולים מיתרונות המשך השהייה בלבנון או ברצועה.

11. במישור הפוליטי, ברקע לנסיגה מלבנון עמד **כשלון הניסיון להגיע להסכם מדיני עם סוריה שיפתור גם את הבעיה הלבנונית** (השיחות בשפרדסטאון בינואר 2000 הסתיימו בכישלון). במקרה הפלסטיני עמד ברקע הייאוש הבסיסי מסיכויי הסכם עם הרשות הפלסטינית לנוכח מערכת הטרור הפלסטינית.

12. במקרה של לבנון להחלטה הפוליטית, קדמו לחצים חברתיים של תנועה חוץ-פרלמנטרית שזכתה לתמיכה ציבורית רחבה ("ארבע אימהות"). תנועה דומה, בהקשר הפלסטיני ובמיוחד בהקשר לרצועת עזה, לא הייתה בנמצא.

חזבאללה וחמאס – הדומה והשונה

13. חזבאללה ותנועת חמאס הינן שתי תנועות בעלות אחיזה עמוקה בחברה הלבנונית והפלסטינית. שתיהן הוקמו בשנות השמונים של המאה שחלפה, האחת במלחמת לבנון הראשונה (1982) והשנייה עם פרוץ האינתיפאדה הראשונה (1987). שתיהן ניצלו היטב את חולשת הממשל המרכזי (הממשל הלבנוני והרשות הפלסטינית), ונכנסו היטב לואקום הממשלי והצבאי, שהשאירה ישראל לאחר הנסיגות מלבנון ומרצועת עזה.

14. חזבאללה וחמאס הן שתי תנועות בעלות אידיאולוגיה אסלאמית רדיקלית אנטי-ישראלית ואנטי מערבית; שתיהן בעלות אופי ג'יהאדי מובהק; האחת אימצה לעצמה את האידיאולוגיה האסלאמית השיעית הרדיקלית נוסח איראן, שמלאה ועודנה ממלאת תפקיד מרכזי בהקמתה והפעלתה של חזבאללה. חמאס, לעומת זאת, הינה בעלת אידיאולוגיה סונית-רדיקלית נוסח "האחים המוסלמים".

15. שתי התנועות הללו לא נוצרו יש מאין: חזבאללה קמה על רקע קשרים דתיים ותרבותיים רבי שנים בין העדה השיעית בלבנון לבין איראן, שהתעצמו עם הפלת משטר השאה. חמאס קמה כתנועת בת של "האחים המוסלמים", שקיימה תשתית חברתית-דתית נרחבת ברצועת עזה ובכמה מוקדים ביהודה ושומרון (חברון, למשל).

16. הקמת חזבאללה וחמאס התאפשרה על רקע שילוב של נסיבות פנימיות ואזוריות:

א. **שקיעת הלאומיות ערבית החילונית נוסח נאצר**, ועליית האסלאם הרדיקלי, הן בלבנון והן ברשות הפלסטינית.

ב. **הצלחת המהפכה באיראן לה היו "גלי הדף" באיזור כולו**, ועליית משטר אסלאמי רדיקלי, שאימץ אסטרטגיה של "ייצוא המהפכה" (כשלבנון היא בראייה האיראנית ההצלחה הבולטת של אסטרטגיה זאת).

ג. **מלחמת האזרחים בלבנון**, שפגעה אנושות בעדה הנוצרית ובמשטר הלבנוני המסורתי, והגבירה כוחה של העדה השיעית, שבאופן מסורתי סבלה מקיפוח פוליטי-כלכלי-חברתי.

ד. **חיסול התשתית הצבאית של אש"פ/פת"ח בלבנון במלחמת לבנון הראשונה**, שיצר בלבנון ובעיקר בדרומה ואקום צבאי ושלטוני, אליו נכנס חזבאללה.

ה. **הביקורת בחברה הפלסטינית כלפי השחיתות של פתח ובכירי פתח**, שחזרו ליהודה ושומרון, בעקבות הסכמי אוסלו, לאחר שסולקו מלבנון.

17. כל אלו הביאו להקמת **חזבאללה בלבנון וחמאס בשטחי הרשות הפלסטינית**, שהציגו **מודל חדש של ארגוני טרור בעלי אופי שונה מזה של ארגוני הטרור ה"קלאסיים"**. הפעילות הטרוריסטית של שני ארגונים אלו הינה רק צלע אחת, מתוך ארבע צלעות: **הצלע הצבאית-טרוריסטית** הנלחמת בישראל במגוון דרכים ושיטות (מטרור המתאבדים ועד לירי הרקטות לעבר ריכוזי אוכלוסיה); **הצלע הפוליטית**, שהשתלבה בממשל הלבנוני או הפלסטיני (הגם שחמאס לאחר ההתנתקות השתלטה על הרצועה בכח, בעוד שחזבאללה נזהרת שלא "לשבור את הכלים"); **הצלע החברתית** המעניקה שירותי חברה, דת וחינוך לאוכלוסיה בהיקף נרחב ונכנסת לואקום שהמדינה יצרה; **הצלע התקשורתית** – המפעילה "אימפריה תקשורתית" של טלוויזיה, רדיו, אינטרנט ועיתונים מתוך הבנה טובה של חשיבות המלחמה על התודעה. **למאפיינים אלו של חזבאללה** ניתן להוסיף מימד נוסף והוא **המימד העדתי, השיעי**, על רקע האופי העדתי של הפוליטיקה והחברה בלבנון, שאינו מצוי אצל חמאס הפועלת בקרב אוכלוסיה מוסלמית סונית הומוגנית הרבה יותר.

מקומן של איראן וסוריה

18. **חזבאללה הינה יציר כפיה של איראן ומשמשת מכשיר אסטרטגי בידה**. היא הוקמה במלחמת לבנון הראשונה, בקיץ 1982, בבקעת הלבנון, ע"י "משמרות המהפכה" האיראנים **ובעידוד וסיוע סורי**. מראשית הדרך ניתן היה להגדיר אותה **כפרוייקט איראני, שהתבצע בשיתוף פעולה הדוק עם סוריה**. **אומנם לחזבאללה יש גם "כובע לבנוני", והיא משולבת היטב בחברה ובפוליטיקה הלבנונית, אבל "הכובע האיראני" מאפיל עליו והוא זה שקובע את מדיניותה ואופיה בסופו של דבר**.

19. **אצל חמאס, התמונה מורכבת יותר**. היא מקבלת **סיוע מאסיבי מאיראן המתבטא באמצעי לחימה, כספים ואימונים אולם בו בזמן** בינה לבין איראן **קיים מתח בסיסי**, הנובע מהניגוד שבין האסלאם השיעי הרדיקלי ושאילות איראן להגמוניה במזרח"ת לבין

האסלאם הסוני הרדיקלי והערביות, שבקרבתם נטועה חמאס. צריך גם לזכור **שבכירי חמאס, בראשות ח'אלד משעל, פועלים ממפקדה בדמשק ומאכוונים משם את הפעילות הטורוריסטית והמדינית, ותלותה של חמאס בסיוע הפוליטי והצבאי של סוריה רבה ביותר.**

20. אחת הציפיות ברקע היציאה מלבנון הייתה כי היציאה החד-צדדית תחליש את סוריה **ותסיר לחץ סורי מעל ישראל באמצעות החזבאללה.** בראייה לאחור, היציאה מלבנון החלישה את מעמדה של סוריה בלבנון, אך **חיזקה את מעמדה של איראן, בלבנון וברצועת עזה.** גם סוריה, לאחר שהתגברה על הקשיים בעקבות הוצאת צבאה מלבנון, שבה להיות שחקן משמעותי בזירה הלבנונית.

21. בראייה לאחור, **נסיגות מאיזור הביטחון והרצועה העלו את חשיבות חזבאללה וחמאס בעיני איראן וסוריה.** הם גם הגבירו את היכולת והמוטיבציה של איראן וסוריה להשתמש בחזבאללה ובחמאס כ-Proxy להפעלת לחצים, לא רק באמצעות לחימה שוטפת נגד צה"ל אלא גם על אזרחי ישראל בעורף הישראלי, באמצעות מאגרי הרקטות שנבנו בסיוען בלבנון וברצועה. רקטות אלו צפויות גם להיות מופעלות נגד ישראל "ביום פקודה", בהתאם לאינטרסים האסטרטגיים האזוריים של איראן וסוריה.

אופי הנסיגה

22. **בלבנון וברצועת עזה נסוג צה"ל באופן חד-צדדי נסיגה מוחלטת, קרי – עד לגבול הבינלאומי.** (מה שלא מפריע לחמאס ולתומכיה לטעון כי רצועת עזה עודנה כבושה ע"י ישראל). בשתייהן בוצע הדבר באופן חד-צדדי ללא הסכמה עם ממשלת לבנון או עם הרשות הפלסטינית, בהיעדר סיכוי ראלי בראיית מקבלי ההחלטות בישראל להשגת הסכם.

23. **מדינת ישראל דחתה בשני המקרים חלופה של התייצבות על "קו בטחוני".** בלבנון הפסיק צד"ל להתקיים וצה"ל לא השאיר בשטח לבנון מוצבים בעלי חשיבות טקטית. ברצועת עזה לא נותר שום מוצב או ישוב ישראלי. אפילו "ציר פילדלפי" שהנוכחות בו חשובה למניעת הברחות כל אמצעי לחימה לרצועת עזה פונה ע"י צה"ל.

24. **אבל ישנו גם שוני בסיסי בין השניים, שהשפיע על התייחסות האו"ם והקהילה הבינלאומית לנסיגה:** עם הנסיגה מלבנון התייצב צה"ל על הגבול הבינלאומי המוכר באופן סופי ללא "ספייחים" כלשהם (בעיית הכפר ע'ג'ר או סוגיית חוות שבעא, אינם קשורים לבעיות הגבול הישראלי-לבנוני אלא לגבול הלבנוני-סורי, הבלתי מסומן) **בזירה הפלסטינית לעומת זאת, הייתה ציפייה לנסיגות נוספות ביהודה ושומרון, שזו מצפון השומרון סימלה אותן, אולם הדבר לא קרה בשל היעדר תנאים הולמים בסכסוך הישראלי-פלסטיני (כשברקע הזיכרון של התוצאות הבעייתיות של שתי הנסיגות החד-צדדיות).**

קבוצות האוכלוסייה ששילמו את המחיר: תושבי איזור הביטחון, צד"ל והמתיישבים ברצועת עזה

25. בשני המקרים הקושי והמורכבות שבהחלטה לנסיגה נבעו מהימצאותן של שתי קבוצות אוכלוסייה, שונות זו מזו, ששילמו מחיר יקר וכבד:

א. בלבנון לא היו ישובים ישראלים אבל הייתה שם אוכלוסיית האיזור וחיילי צד"ל ומשפחותיהם, שנלחמו לצד צה"ל משנת 1976 על בסיס אינטרס משותף שנוצר במלחמת האזרחים הלבנונית. לישראל נמלטו כ-6800 איש, רובם הגדול חיילי צד"ל ובני משפחותיהם. במשך הזמן חזרו ללבנון או יצאו לחו"ל כ-4000 איש וכ-2800 נותרו בישראל.

ב. ברצועת עזה לא הייתה מליציה מקומית בדמות צד"ל אבל היו כ-8600 מתיישבים יהודים, שמצאו עצמם נעקרים ממקומות בהם בנו יישוביהם ובתייהם.

26. המראות של פליטי צד"ל צובאים על השערים, ושל המתיישבים ברצועה מפונים מיישוביהם היו טראומטיות עבור החברה הישראלים. עבור שתי קבוצות האוכלוסייה הללו ההחלטה על יציאת צה"ל הייתה טראומה קשה, אבל היא בלתי נמנעת. לא ניתן היה לקיים לאורך זמן את צד"ל באיזור הביטחון ואת ההתיישבות ברצועה ללא נוכחות צה"ל.

27. מדינת ישראל השקיעה משאבים בטיפול בשתי קבוצות אוכלוסייה אלו אולם הטיפול בהן מסיבות רבות לא היה אפקטיבי. בשני המקרים לא השכילה מדינת ישראל לטפל כראוי באלו ששילמו את המחיר, דבר שחייב היה להיעשות, ללא קשר לעמדות פוליטיות אלו או אחרות. ישראל גילתה נחישות ביישום הפן הצבאי של הנסיגה מלבנון וביצעה אותם בהצלחה ללא נפגעים. אולם ישראל לא ליוותה את המהלכים הצבאיים באותה נחישות ויעילות בכל הנוגע לשיקום פליטי צד"ל ולטיפול במתיישבים שפוננו מהרצועה.

תהליכים בלבנון וברצועה לאחר נסיגות צה"ל

28. הנסיגות מלבנון ומהרצועה נתפסו ע"י הלבנונים, הפלסטינים והעולם הערבי כמהלכים המשקפים חולשה ישראלית, והנובעים מלחצים של טרור ומעייפות החברה הישראלית. לפיכך היווה להם השלכה שלילית על הדימוי של ישראל, צה"ל והחברה הישראלית. דימוי "קורי העכביש" של חסן נצראללה בנאום בבנת ג'ביל ב-26 במאי תפס בעולם הערבי, לפחות לכמה שנים (מלחמת לבנון השנייה וסיום האינתיפאדה השנייה דווקא המחישו כי לישראל כוח עמידה בלתי מבוטל, כשהיא נלחצת אל הקיר).

29. ניתוח ההתפתחויות בשתי הזירות לאחר יציאת צה"ל מצביע על מספר התפתחויות שליליות שלא הנסיגות גרמו להן, אך להערכתנו הן האיזו מספר תהליכים שליליים. כך למשל:

א. במישור הפוליטי: משקלן הפוליטי של חזבאללה וחמאס גבר במערכת הפנים-לבנונית והפנים-פלסטינית וברחוב הערבי כולו. חזבאללה הגדילה את מספר מושביה בפרלמנט ובסופו של דבר הפכה לארגון טרור, הנהנה ממעמד פוליטי לגיטימי ומהשפעה רבה על החלטות הממשלה. חמאס השתתפה וזכתה בבחירות למועצה המחוקקת, וזכתה בהן לניצחון גורף ב-5 בינואר 2006 (פחות מחצי שנה לאחר ההתנתקות). בהמשך היא איבדה סבלנותה והשתלטה בכוח על הרצועה במה שתואר ע"י הרשות הפלסטינית כהפיכה צבאית (יוני 2007), ביוצרה דה-פאקטו שתי ישויות נבדלות, שהפער הפוליטי והחברתי ביניהן רק גדל והולך.

ב. בניית תשתית צבאית נרחבת: בלבנון וברצועת עזה נוצלה הנסיגה לבניית תשתית צבאית נרחבת בסיוע איראן וסוריה. אמצעי לחימה בהיקף נרחב ללא תקדים הוברחו מאיראן ומסוריה ללבנון ולרצועה, והגיעו לידי חזבאללה וחמאס, תוך שישראל והקהילה הבינלאומית מתקשות לבלום זאת. התשתית שהוקמה כוללת יכולת שיגור רקטות המאיימת על ליבה של מדינת ישראל. ברשות חזבאללה לאחר מלחמת לבנון השנייה סדר גודל של למעלה מ-40,000 רקטות וחמאס מחזיק בידו כיום כמה אלפי רקטות. אומנם ירי הרקטות ליווה את ישובי הצפון ואת ישובי הנגב המערבי עוד לפני הנסיגות החד-צדדיות. השינוי (המשמעותי) הינו בכמות ובאיכות אמצעי הרקטות ואמצעי הלחימה האחרים, שסופקו לחזבאללה ולחמאס. אם בעבר, לפני נסיגת ישראל מלבנון, קריית שמונה צפת ונהריה היו בטווח הרקטות היום גם גוש דן בטווח, שלהן, מצפון וגם מדרום.

ג. המשך פעילות הטרור: הצהרות ישראל כי תגיב במהירות ובנחישות על פיגועי טרור לאחר יציאתה החד-צדדית לא עמדו במבחן המציאות. שתי הנסיגות לא הביאו להפסקת הטרור כפי שהיו כמה שקיוו. תגובות "מידתיות" של ישראל בשתי הזירות לא בלמו את פעילות הטרור אלא נתפסו לא אחת כמדיניות המשקפת חולשה. משמעותי במיוחד היה האירוע באוקטובר 2000, כחמישה חודשים לאחר הנסיגה, כשנחטפו 3 חיילי צה"ל בהר דב ללא תגובה ישראלית משמעותית (מסיבות הקשורות בסדר העדיפות של הטיפול בזירה הפלסטינית הבוערת). ברצועה חלה עלייה משמעותית בירי הרקטות של חמאס לעבר ישראל, שנבלמה רק במבצע "עופרת יצוקה". בצפון השומרון שופר המצב הביטחוני לאו דווקא בשל פינוי הישובים אלא יותר בשל סיום האינתיפאדה, בניית גדר הביטחון, ופעילות שירותי הביטחון הישראליים והרשות הפלסטינית בעקבות "חומת מגן".

ד. פרוץ האינתיפאדה השנייה: לא הנסיגה מלבנון גרמה לפרוץ האינתיפאדה השנייה כארבעה חודשים לאחר הנסיגה מלבנון. היו לכך די והותר סיבות הנובעות מהקשיים בתהליך השלום, מאישיותו של ערפאת, מהתחזקות ארגוני הטרור הפלסטינים ומהכיבוש הממושך של השטחים הפלסטינים ע"י ישראל. אולם הדימוי של ישראל והחברה הישראלית כחלשה וכמוכנה לבצע נסיגות חד-צדדיות עד לגבול הבינלאומי

בעקבות לחצי טרור (דימוי שהסתבר כמוטעה במהלך האינתיפאדה השנייה), אפשר ותרם להחלטת הפלסטינים להעדיף את דרך הטרור על דרך המו"מ.

30. האשראי להוצאת ישראל מלבנון או מרצועת עזה ניתן באופן טבעי **לחזבאללה ולחמאס** שעלה בידם להביא לנסיגות **באמצעות מערכת טרור וגרילה ("ההתנגדות")**. **שניהם לא הפסיקו את המאבק המזוין ("ההתנגדות") נגד ישראל** לאחר הנסיגות. אולם חזבאללה הורידה פרופיל לאחר הנסיגה מלבנון בעוד שחמאס דווקא הגבירה אותו בהחליפה את טרור המחבלים המתאבדים בירי הרקטות לעבר הנגב המערבי.

31. **היה צורך בשתי מלחמות "מתקנות" – מלחמת לבנון השנייה כשש שנים לאחר הנסיגה מאיזור הביטחון; ומבצע "עופרת יצוקה", כארבע שנים לאחר הנסיגה מהרצועה על מנת שמדינת ישראל תקטוף את הפירות הביטחוניים מהנסיגות החד-צדדיות.** זהו איפא לקח חשוב נוסף – הצורך לגבות מהלכי נסיגה ישראליים, ובעיקר אם הם נעשים באופן חד-צדדי במקל חובלים גדול, במהלכים צבאיים מגבים, בפרט אם הצד השני ממשיך לבצע פעולות טרור ובמקרה של חמאס אף מגביר אותם.

ההשלכות על החברה הישראלית

32. **הנסיגה מלבנון בוצעה בתמיכה פנים-ישראלית כמעט גורפת**, תוך אגחת רווחה מההחלצות מ"הביצה הלבנונית". קשיי ההיקלטות של חיילי צד"ל ובני משפחותיהם בישראל, הפיגועים הספורדיים שהמשיכו להתבצע מהגבול הלבנוני ותהליך בניין הכוח הצבאי המואץ של חזבאללה – כל אלה עברו ללא ביקורת חריגה, במדינת ישראל, **שהייתה שקועה בעימות דמים נגד הפלסטינים במהלך האינתיפאדה השנייה ושאפה להכיל את פיגועי חזבאללה לאורך הגבול הלבנוני**. רק מלחמת לבנון השנייה שבה ועוררה מחדש שאלות הקשורות להיגיון שבנסיגה החד-צדדית בשנת 2002.

33. **ההתנתקות הייתה שונה**. היא גרמה **לשבר משמעותי ולמשבר אמון** בין חלקים בציונות הדתית למדינה, שלא אחו עד היום. הטיפול הכושל בשיקום המתיישבים שפוננו מרצועת עזה רק הגביר את רגשות הכעס והתסכול בקרבם ולכך היו השלכות ומשמעויות שלא כאן המקום לעמוד עליהם.

המעטפת הבינלאומית

34. בסיום דברי ברצוני לעמוד על **אחד ההבדלים החשובים בין הנסיגות**, שבציבוריות הישראלית לא מייחסים לו לדעתי די משמעות או שמתעלמים ממשמעותן: **בלבנון לוותר הנסיגה במאמץ מדיני, אינטנסיבי, שהביא להסדרת מעטפת או"מית (ובינלאומית) תומכת, לעומת העדר מאמץ שכזה ערב הנסיגה מהרצועה.**

35. **בזירה הלבנונית השכילה ישראל לגייס לעצמה תמיכה של האו"ם ושל ארה"ב:** היציאה בוצעה **במסגרת החלטת מועבי"ט 425**, תוך הידברות מוקדמת עם מזכיר האו"ם קופי אנאן ומזכירות האו"ם, שהניבה בין השאר את סימון הגבול אליו נסוג צה"ל וקביעת "הקו

הכחול" (על בסיס הגבול הבינלאומי) ע"י קרטוגרפים של האו"ם במאי 2000. מגעים מדיניים מקדימים היו גם עם ארה"ב, שתמכה בנסיגה ונתנה למהלך הישראלי גיבוי מדיני. האו"ם מצידו אישר פורמלית כי ישראל אכן נסוגה לגבול הבינלאומי.

36. ברצועת עזה לא התבצע תהליך דומה במסגרת ההתנתקות ובראייה לאחור הדבר מצטייר כטעות גדולה. טעות זאת עומדת בשורש הבדלים משמעותיים בתוצאות של שתי הנסיגות החד-צדדיות: הקהילה הבינלאומית הכירה בכך שישראל מלאה את החלטת מועבי"ט 425. ניסיונות הממשלה הלבנונית לערער על קביעת "הקו הכחול", או הנפנוף של חזבאללה והממשל הלבנוני בבעיית חוות שבעא – כל אלו לא שינו את תמיכת הקהילה הבינלאומית במהלך הישראלי.

37. מלחמת לבנון השנייה הסתיימה בהחלטת מועבי"ט 1701 הקובעת כי על ממשלת לבנון להחיל סמכותה ושליטתה על דרום לבנון והאוסרת על המצאות מחבלים ונשק שלא של ממשלת לבנון. החלטה זאת מאזכרת את "הקו הכחול", שנקבע ע"י האו"ם, עם נסיגת צה"ל מלבנון. החלטה זאת וההרתעה שהושגה תרמו לרגיעה חסרת תקדים השוררת מאז בגבול הישראלי לבנוני (המנוצלת ע"י חזבאללה להמשך התעצמות צבאית מואצת, כולל חיוק משמעותי של ארסנל הרקטות שלה, בתמיכת איראן וסוריה)

38. מבצע "עופרת יצוקה" לא הסתיים בשום החלטת מועבי"ט, אלא ביציאה של צה"ל, ולא בכדי. ברצועת עזה המצב שונה. עד היום, מועלות טענות מדיניות ומשפטיות שלא נסוגנו כליל מהרצועה, שאנו שולטים על מעבריה של שמייה ועל מימיה, ושאנו ממשיכים להיות אחראיים על גורל אוכלוסייתה. מאמצי ישראל להתנער מכך לא תמיד זכו להצלחה ולהבנה בזירה הבינלאומית.

39. כפועל יוצא מהמעטפת הבינלאומית ה-case של מדינת ישראל. עד היום הינו יותר ברור ומוצק בנושא הלבנוני: תמיכת הקהילה הבינלאומית הפכה לחלק מכושר ההרתעה של ישראל, היא מגבה את השקט חסר התקדים שהשתרר בגבול הישראלי ומעניקה לישראל חופש פעולה רב יותר. ברצוני להרחיק לכת עוד יותר: לא בכדי לא היה דו"ח גולדסטון לאחר מלחמת לבנון השנייה ואין משטי סיוע לתושבים השיעים של דרום לבנון, ולא בכדי דעת הקהל אינה תומכת באופן התנהלות חזבאללה בלבנון. לדרך בה יצא ישראל מלבנון יש השפעה על כך. לא עוד "או"ם שמומ" כבתקופת בן גוריון אלא צורך רב יותר להתחשב בעמדת האו"ם, הקהילה הבינלאומית ודעת הקהל העולמית בכל מבצע צבאי, או מהלך צבאי-מדיני כגון נסיגה חד-צדדית.

סיכום

40. המקרה של לבנון והמקרה של רצועת עזה המחישו כי הנסיגה החד-צדדית אינה מתכון פלא שבעזרתו ניתן להשיג מה שהדיפלומטיה לא הצליחה להשיגו (הסכמי שלום עם סוריה ולבנון) או שלא יכלה להשיגו (הסכם עם הרשות הפלסטינית). עם זאת אין להתעלם מהתוצאות החיוביות שהיו ליציאות החד-צדדיות, והיו כאלה, בעיקר בזירה הלבנונית: ישראל התנתקה ממעורבות ישירה בלבנון, אבידות צה"ל פחתו, האינטנסיביות של הלחימה בגבול הישראלי-לבנוני פחתה (לפני מלחמת לבנון השנייה, ועוד יותר אחריה). כל אלו אפשרו לישראל להתמקד בבעיותיה הקשות בזירה הפלסטינית ולהימנע מעימות מקיף בשתי חזיתות.

41. תמונת המצב העולה מהשוואה בין שתי הנסיגות הינה מורכבת וניתן להצביע על יתרונות וחסרונות שהיו לנסיגה, בכל אחת משתי הזירות. אולם בראייה אסטרטגית ניתן לקבוע כי ישראל לא נחלצה לגמרי מ"הבוץ הלבנוני" ולא מ"הבוץ העזתי". זאת משום ששינויים בסיסיים וארוכי טווח במערכת היחסית בינינו לבין שכנינו אינם מושגים ע"י נסיגות חד-צדדיות אלא ע"י הסכמים מדיניים, המגובים בנכונות להפעיל כוח צבאי בעת הצורך, והזוכים לתמיכת הקהילה הבינלאומית. זהו לקח חשוב ומן הראוי שילמד היטב.